

kladny, přičemž mnohdy velice překvapivé informace nejsou „ozdrojovány“, což je však problém, který provází celou knihu, avšak zde je patrný obzvláště. Autor se ale mylí i v obecnějších faktech moderních dějin. Zarážející je například věta, že „v Rakousku byl Dollfussův režim zlomen až v březnu 1938“ (s. 275), přičemž historickým faktem je, že samotný Dollfuss byl zavražděn již v roce 1934.

Na první pohled působí kniha poutavě, což podporuje zejména její struktura. Autor se však neměl pouštět do „okrajových oblastí“, s nimiž evidentně není badatelsky sžít. Práce, jakkoli může čtenáře literatury faktu zaujmout, od něj však vyžaduje jistou dávku kritického nadhledu, kterou však

ve většině nelze očekávat. Svoji funkci pak může kniha splnit jako úvodník do problematiky plynových vozů a plynových komor v době nacismu, určený pro českého čtenáře.

Další použité zdroje

KUWALEK, Robert (2014): *Das Vernichtungslager Belzec*. Berlín: Metropol Verlag.

TREGENZA, Michael (1992): *Christian Wirth and the first phase of „Aktion Reinhard“* (původní strojopisný rukopis v anglickém jazyce, publikovaný v polštině in: *Zeszyty Majdanka XIV*, Lublin 1992).

Michal Chocholatý*

LITERA, Bohuslav (2015): *Cesta na výsluní. Zahraniční politika Sovětského svazu 1917–1945*. Praha: Dokořán.

Nedávno publikovaná kniha *Cesta na výsluní* známého odborníka na ruskou a sovětskou moderní historii Bohuslava Litery představuje formování a mezníky zahraniční politiky Sovětského svazu od jeho vzniku do skončení druhé světové války. Bohuslav Litera publikoval či se podílel na tvorbě několika publikací, které se daným obdobím zabývají, avšak s důrazem na vnitřní transformaci režimu (Litera 2013 nebo Kolonovská et al. 2013) nebo na vojenskou historii (Litera, Voráček a Wanner 1997 nebo Litera 2009). Pokud jde o otázky mezinárodních vztahů a zahraniční politiky, podílel se na rozsáhlé publikaci *Východ* (Litera, Tejchman a Vykoukal 2004), která se věnuje vzniku a vývoji východního bloku během studené války.

Autorova zkušenost a erudice ve vztahu k vybranému tématu se jasně promítají i do *Cesty na výsluní*. Prakticky na každé stránce je patrné, že autor má hluboké znalosti nejen o historickém vývoji v SSSR, ale v celé Evropě. Litera s těmito znalostmi navíc obratně pracuje a je schopen uvádět zkoumané dění do širších souvislostí. Až na výjimky (například dle mého názoru pro téma knihy spíše nepodstatné pojednání vztahu Moskvy k československo-polským jednáním o konfederaci) jsou různé tematické odbočky přínosné pro zkoumanou látku a nejsou příliš dlouhé co do rozsahu a slouží tedy k lepšímu pochopení dobové sovětské zahraniční politiky. Svých znalostí autor také, dle mého názoru velmi záslužně, využívá k tomu, aby se popasoval s některými

*Mgr. Michal Chocholatý, Katedra historických věd, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, andrzej.k@seznam.cz.

zjednodušenými interpretacemi historických událostí, například v části pojednávající o složité situaci vedoucí k podepsání paktu Ribbentrop-Molotov.

Na řadě míst jsem také s povděkem kvitovala, že autor nepatří mezi tu skupinu historiků, kteří si kladou za cíl přednést čtenářům „jediné opravdové“ dějiny, ale že je ochoten na různých místech informovat své publikum o různých výkladech jednotlivých událostí, aniž by jej nutil některý z výkladů přijmout či zavrhnout. Jako ukázka slouží například pojednání o sovětské politice vůči Německu ve 30. letech.

Kniha je chronologicky řazena a jednotlivé kapitoly jsou od sebe odděleny vybranými historickými mezníky. Domnívám se, že zde se projevila jistá autorova slabost – kterou dovozují z jeho publikačních aktivit – pro historii vojenskou a pro období těsně kolem a během druhé světové války. Již na straně 96 z celkem 269 se tak dostaneme k Mnichovské dohodě a po zbývajících více než 170 stran se od druhé světové – později velké vlastenecké – války nehneme.

Nelze samozřejmě ani v nejmenším zpochybnit nedozírný význam druhé světové války pro moderní dějiny, mezinárodní systém jako celek a Sovětský svaz samotný. Nesouhlasím ostatně hned s první větou knihy, která zní: „*Po první světové válce a po občanské válce v Rusku, která na ni bezprostředně časově navazovala, se zahraničně-politicky naprosto izolované sovětské Rusko [...] stalo po Spojených státech druhou světovou velmocí*“ (s. 9).

Domnívám se, že toto postavení získal Sovětský svaz až právě v období druhé světové války. Přesto mne nepoměrně větší pozornost, která je věnována tomuto období v *Cestě na výsluní*, spíše mrzí. Kromě toho, že o druhé světové válce toho bylo na-

psáno mnohonásobně více, než o obdobích předcházejících, která nejsou, pokud jde o ruské, potažmo sovětské dějiny, o nic méně významná, vede uvedený postup i k jistě nevyváženosti v hloubce analýzy.

Zatímco v úvodních částech pojednává autor v každé kapitole vždy o několika letech či o celém desetiletí a tomu odpovídá i charakter uváděných informací, v období válečném sledujeme vývoj pod mnohem větším drobnohledem, zhruba dvou let na kapitolu a tomu odpovídá i zřetelně podrobnější popis událostí. Paradoxně právě válečné kapitoly přitom pojednávají o událostech známých a mnohokrát popsaných, byť tak činí čtivě, přehledně a často je představují v neobvyklých souvislostech. Přitom nevyváženost opačná – kniha zaměřená na leninský Svaz a období vzestupu Stalina k moci – by byla nejen pro mne jako čtenáře zajímavější, ale domnívám se, že na českém publikačním trhu i neobvyklejší a potřebnější.

V průběhu čtení jsem pozorovala ještě jednu pro mne nepřilíš vítanou proměnu textu. Stále větší důraz byl kladen na precizní popis událostí a jejich souvislostí, ale ze zřetele autora se paralelně vytrácela analýza ideologických motivací, osobních motivací a přesvědčení jednotlivých aktérů, které je vedly ke konkrétním krokům. Jakkoliv kniha slibně začíná exkurzem do ideologie formující sovětský režim, později se analýza faktorů jako osobnostní rysy, osobní názory na svět a politiku, společenské determinanty, národní specifika i ideologická východiska z publikace spíše vytrácí (čest výborné pasáží o tom, kterak Stalinova paranoidní povaha hnala vztahy mezi spojenci vstříc studené válce již během válečných let), což je dle mého názoru škoda, protože

právě to považuji za zásadní pro pochopení popisovaných událostí.

Pokud jde o celkový přínos knihy, domnívám se, že je rozdílný podle toho, koho považujeme za cílovou skupinu. Pro zájemce o historické souvislosti v daném období a světovém regionu z řad široké veřejnosti je kniha jistě velmi kvalitní, přínosnou a velmi srozumitelnou četbou. Stejně tak ji lze jednoznačně doporučit i studentům různých oborů sociálních věd, kteří se potřebují seznámit předválečnou historií sovětských zahraničněpolitických aktivit. Coby publikace populárně naučná či výuková funguje ve stávající podobě zcela dostatečně.

Pokud mám knihu hodnotit jako odbornou literaturu a navíc z perspektivy výzkumníka v oboru mezinárodních vztahů, uvítala bych nějaký jednotící cíl, který by kniha sledovala kromě samotného popisu událostí v daném období. I sám autor se podílel na publikaci, která se věnovala vztahům mezi vnitřní modernizací, zahraničněpolitickou izolací a vývojem režimu, a tedy měla jakýsi výzkumný cíl přesahující popis historických peripetií (srov. Kolenovská et al. 2004). *Cesta na výsluní* si žádný takový cíl nestanoví. Návodný snad může být v tomto ohledu samotný název publikace, tedy sledování přerodu izolovaného Ruska těsně po revoluci v jednu z mocností definujících podobu mezinárodních vztahů na budoucí desítky let, nicméně v knize samotné si musíme takovou linku spíše domýšlet, než že by nám ji autor cíleně prezentoval. Stejně tak odkazový a poznámkový aparát odpovídá po formální stránce ve většině textu spíše velmi kvalitním populárně-naučným textům než rigidně odborným publikacím.

Poněkud rozporupně na mne působila „československá okénka“,

tedy výklad o vývoji vztahů mezi Svazem a Československem v jednotlivých částech textu. Za prvé, nejsem příznivcem toho všude vkládat česko(slovensko)u stopu, když to vlastně pro téma není příliš přínosné – a v tomto případě je Československo nepostradatelné spíše sporadicky (legionáři, Mnichov). Za druhé, i pro tato pojednání platí výše zmíněná nevyváženost, a zatímco v prvních částech knihy je československá stopa zmíněna spíše tam, kde je skutečně podstatná, v částech věnovaných válečnému období čteme celé podkapitoly o československo-sovětských vztazích, které při vši účtě nebyly tím nejvýznamnějším, co se v tehdejší sovětské politice vůči světu dělo, a některé pasáže navíc popisují skutečně již mnohokrát popsané.

Co v knize postrádám zcela, je konzistentnější přesah mimo euroatlantickou oblast. Je zde sice zmíněno dění v Asii, ale funguje spíš jako dokreslení sovětského jednání vůči Evropě. Přestože je západní vektor ruské zahraniční politiky, domnívám se, určující pro všechny ostatní směry dodnes, velmi bych uvítala kapitoly sledující vztahy Sovětského svazu s kolonizovanými regiony (nejen) v bezprostředním okolí SSSR, se svobodnými zeměmi například Blízkého východu a podobně. Zpracovat tato témata by bylo jednoznačně přínosné, neboť jim byla dosud věnována nepoměrně menší pozornost v odborné literatuře a té české zejména.

Více pozornosti ostatním vektorům sovětských zahraničních aktivit, více pozornosti věnované ideovým a ideologickým východiskům jednotlivých aktérů a trošku více prostoru pro formativní leninská léta a období bojů o moc by dle mého názoru knize prospělo k celkové vyváženosti, komplexnosti a také výraznějšímu vystou-

pení z řady historických publikací věnujících se zahraniční politice Sovětského svazu. Uvedená doporučení však nemění nic na faktu, že Bohuslav Litera napsal velmi zajímavou, řemeslně zvládnutou a čtivou publikaci, která si zaslouží pozornost zájemců o problematiku meziválečného období nejen ze sovětské perspektivy.

Další použité zdroje

KOLENOVSKÁ, Daniela, LITERA, Bohuslav, REIMAN, Michal a SVOBODA, Karel (2013): *Zrod velmoci*. Praha: Praha.

LITERA, Bohuslav (2009): *Historie Rudé armády 1917–1941*. Praha: Libri. LITERA, Bohuslav (2013): *Druhá revoluce*. Praha: Dokořán.

LITERA, Bohuslav, TEJCHMAN, Miroslav a VYKOUKAL, Jiří (2004): *Východ: Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri.

LITERA, Bohuslav, VORÁČEK, Emil a WANNER, Jan (1997): *Armáda jako nástroj státní integrace SSSR*. Praha: Historický ústav AV ČR.

Magda B. Leichtová*

WALLERSTEIN, Immanuel, COLLINS, Randall, MANN, Michael, DERLUGUIAN, Georgi a CALHOUN, Craig (2016): *Má kapitalismus budoucnost?* Praha: Sociologické nakladatelství.

Ukazuje se, že domněnky myslitelů a politických vůdců 20. století o tom, že do budoucnosti vede jediná cesta, kterou ve svém ideologickém přesvědčení obhajovali vášniví zastánci kapitalismu, komunismu a fašismu, byly dost možná mylné a v současnosti procházíme (stejně jako v následujících letech budeme) obdobím, které přináší překvapivé otřesy a obrovské výzvy, které jsou doprovázeny nebývalými dilematy s obtížným rozhodováním. Velmi zajímavý pohled na současné, a především budoucí výzvy zkoumá pětice významných autorů (I. Wallerstein, R. Collins, M. Mann, G. Derlugian, C. Calhoun) v knize *Má kapitalismus budoucnost?* a na základě svých sociologických znalostí světových dějin tyto výzvy diskutuje na pozadí domněnky, že na obzoru se rýsuje něco velkého: „*strukturální krize* [...], *jež se ve zpět-*

ném pohledu může jevit jako pouhý úvod k období hlubších obtíží a přeměn“ (s. 11).

Kniha se zabírá fungováním kapitalistického systému a jeho krizemi v průběhu dvacátého století. Řeší jak problém úbytku pracovních příležitostí pro střední třídu, tak možné scénáře budoucího vývoje v ekonomické, ekologické, ale též sociální rovině. Značná pozornost je věnována právě krizovým momentům představujícím hrozbu pro kapitalismus, ať už se jedná o zhoršující se stav životního prostředí nebo o financializaci.

Immanuel Wallerstein (s. 21–53) zahrnuje do své části textu explanaci důvodů, které jej vedou k předpovědi zhroutení kapitalistického systému. Ačkoli byl v posledních pěti stoletích kapitalismus kosmopolitní a výslovně hierarchickou světovou ekonomikou, do-

*PhDr. Magda B. Leichtová, Ph.D., Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, leicht@kap.zcu.cz.